

קפיטליזם, ליברליזם ופופוליזם סמכותני

הרצאת הברון ד"ר מוריס גלסמאן במכון
ון ליר בירושלים, 7.6.2018

תרגם גיא הרלינג

"המסקנות הן פרדוקסליות. על
מנת לבנות פוליטיקה דמוקרטית
רדיקלית עלינו להיות שמרניים יותר.
על מנת לגאול את האחרות עלינו
לכרות בריתות עם האמונה!"

לפני כחודשיים, בפסח ליתר דיוק, מצאתי את עצמי בבגדאד. ישבתי על גדת החידקל, אכלתי מצה, והפנמתי את עובדת היותי היהודי היחיד בעיר שלפני מאה שנה שליש מתושביה היו יהודים. הסתכלתי על הבתים ועל הנהר מתוך הבנה מוכרת אך מזעזעת של מושגי השייכות והאובדן. עת ישבתי ובכיתי על נהרות בבל, הצטרפו אליי כמה מחברי המפלגה הקומוניסטית ששמעו על בואי ורצו לשוחח איתי. הם אמרו לי כמה דברים מעניינים. הראשון הוא שמחצית מחברי המפלגה הקומוניסטית העיראקית היו יהודים עד שלהי שנות הארבעים, והחצי השני היו שיעים. היו שם בנים שזכרו את הוריהם מדברים על עמיתיהם היהודים. הם אהבו את המצות אך הן לא העלו בהם שום זיכרון תרבותי. חלקנו חבילה שלמה, ואני כבר התחלתי להתמרמר מעט כי הבאתי רק שתי קופסאות ונשארו עוד חמישה ימים. הם אמרו לי שהקומוניסטים התרכזו באזורי העוני של בגדאד, במקום שנקרא כיום סדר סיטי, ובכך העבירו מסר שזכה לתהודה רבה בקרב השיעים העניים. הקומוניסטים איבדו את כל היהודים שלהם, סדאם הרג את מנהיגיהם ואת רוב חבריהם, אך הם עדיין כאן. אמרתי להם שאני בדרכי להרצאה בישראל והם ביקשו להעביר מסר לכל ילדי הקומוניסטים העיראקים, שהם שמרו על אמונתם ושהם עדיין מאוגדים ומבקשים ליצור איתם קשר. תודה שנתתם לי הזדמנות להעביר הלאה את המסר הזה. אם יש אמת בדבריהם, הרי שלפחות אחד מכם ודאי מכיר אחד כזה.

עוד סיפרו לי בני-שיחי שהמפלגה הקומוניסטית שיתפה פעולה בבחירות האחרונות עם מוקתדא א-סאדר, הסנדק של צבא המהדי השיעי, והם חשבו שהם עומדים לנצח. והם אכן ניצחו. הם הפכו למפלגה הגדולה ביותר, בפער גדול, עם 56 מושבים בפרלמנט העיראקי. הם הציגו מצע של אחדות לאומית; במשך שנים היו הקומוניסטים המפלגה היחידה בעיראק שלא הושתתה על שייכות דתית או אתנית כלשהי, שדגלה בשוויון בין גברים לנשים והתנגדה למנדט הבריטי. או שליתר דיוק, הם הציגו מצע לאומני, מתוך בדלנות אנטי-אמריקנית, אנטי-איראנית ואנטי-כורדית, ומתוך רצון לבנות מצע לאומי המאגד את כל הקהילות. זה היה גם מצע פופוליסטי, שהתנגד לשחיתות ובידל את עצמו מזכויות-היתר של 'האזור הירוק' ושל הבכירים הפוליטיים והכלכליים שחיהם, כך נדמה, היו טובים בהרבה משלהם. אייתוללה סיסטאני הוביל את המגמה בפתווה שפרסם ביום

שבו נפגשנו, ושהמסר הפשוט שלה היה כי מוטב להצביע לנוצרי אמין מאשר למוסלמי מושחת. הם בנו קואליציה בין חילוניים לדתיים סביב חזון של דמוקרטיה וכלכלה מוסרית שהושתתה על חשיבה דומה בכל הנוגע ליחסים האתיים בין הפרטים בחברה, חשיבה שקשורה לתפישה קדומה של מושג האזרחות, של אוטונומיה השתתפותית.

אך הדבר שעליו באמת רצו לדבר, היה האם מסתובב "במערב" ו"בשמאל" מודל כלכלי שאפשר לאמץ בהקשר העיראקי. השיעים, כך אמרו לי, הם חסידים גדולים של כלכלה מוסרית, והם מלאי חשדנות כלפי הקפיטליזם, אך באותה המידה מתעבים גם את השלטון הריכוזי. נסיונם עם סדאם חוסיין ועם הבעת'זם הותיר בהם חותם עז. הם קראו כמה דברים שכתבתי על ה-Blue Labour, על החשיבה החברתית הקתולית (Catholic Social Thought) ועל הטוב המשותף, ותהו אם אפשר לפתח זאת לכדי עמדה שיעית חילונית.

שאלתי כיצד באה האתיקה הזו לידי ביטוי באופן מיוחד לשיעים? הם אמרו שכאשר יזיד הרשע הטיל מצור על האימאם חוסיין הטהור בקרב כרבלא, זרם נהר הפרת לנגד עיניו, אך אספקת המים נמנעה ממנו, מבני משפחתו ומחסידיו, ורובם מתו בצמא. גם מות הקדושים של עבאס הוא סיפור מיוחד, משום שהוא הלך להביא מים לילדים בוכים וכך קיפח את חייו. מים לא נחשבו לסחורה, או למשהו שאפשר לאגור, אלא היו בגדר מצרך חיוני שאין לשלוט בו באופן פרטי, למכור אותו או להשתמש בו מסיבות פוליטיות כדי לתמרן אנשים לנהוג לפי רצונך. יש לחלוק אותו. מים הם דבר מקודש. מבחינת השיעים, התחלקות במים היא מצווה דתית ראשונה במעלה. זה נשמע כמו התחלה טובה. מה עם שמן? גם על כך הם חשבו בערך את אותו הדבר. זו מתנה מאלוהים ויש לחלוק אותה. זהו נכס שכל העיראקים שותפים לו, ואיננו בבעלותן של חברות הנפט או של המדינה. ואז הסתבר שתאוות בצע ואהבה עצמית אינן תכונה פופולרית, וכי דעתם של אחרים חשובה יותר מאשר האופן שבו אדם מגדיר את עצמו. זה התחיל להישמע כמו שינוי מבורך מפוליטיקה הזווית של מפלגת הלייבור, שבה כל פקפוק בהגדרתו העצמית של אדם נחשב למעשה תוקפני. עבודה הגונה היתה דבר מכוונו, אך בעיה אחת היתה ונשארה: הפוליטיקה השיעית פיתחה אמנם כישרון מיוחד לצביעות, ומנהיגיה נאלצו להעמיד מצג שווה תמידי של ענווה ואומללות, אך הכלכלה הפוליטית שלהם

לא הושתתה על חזון של כלכלה מוסרית. החזון הזה היה מושרש כתפישה אך כמעט לא בא לידי ביטוי מעשי ולא עוגן במערכת הממוסדת.

אני חולק את זה איתכם משום שהתרעומת המוסרית על הקפיטליזם היא אוניברסלית, ומושרשת בעיקר בקהילות המתמודדות עם עסקת החבילה של הליברליזם הכלכלי, הידוע גם כקפיטליזם, והליברליזם הפוליטי, הידוע גם כמדינה האדמיניסטרטיבית המבוססת-זכויות; זהו הגלובליזם בהתגלמותו הנוכחית, כך שכל התנגדות אליו מתוארת כפופוליזם. כל צורה של דמוקרטיה המבקשת להגביל באופן ממוסד את יכולתו של אדם להגדיל את נכסיו והונו היא בבחינת רוע מוחלט; היא פופוליסטית. הפרשנים מגששים בניסיון למצוא מילה שתתאר את הברית בין הקומוניסטים לבין צבא המהדי; הם ניסו "כריזמטית", פלירטטו עם "שנויה במחלוקת" אך בסופו של דבר כולם הסכימו על "פופוליסטית". זה מה שקורה כשמתחלקים במים. פופוליזם הוא כל דבר שקורא תיגר על הטלאולוגיה של המודרניות הליברלית, על עליונותו של הטכנולוגיה ושל מערכות המשפט הפרוצדורליות חסרות-הגבולות, ועל חופש התנועה של הון, בני אדם, כסף וחפצים.

זוהי הטרגדיה - והפארסה - הבסיסית של השמאל: העובדה שאיננו מסוגלים להעלות על דל שפתנו ביקורת מוסרית בעלת בסיס דמוקרטי כנגד הקפיטליזם, שמא נאבד פופולריות ותמיכה בלבנו ובתודעתו של העם. אנו עלולים לחשוף את אי-האמון שלנו באופן שבו הם תופשים את הדברים המקודשים ביותר ואת מערכת היחסים המוסרית בין בני אדם שהקפיטליזם מאיים עליה, הליברליזם משפיל אותה והשמאל איננו מעניק לה שום חוף מבטחים פוליטי. המפלגה הקומוניסטית של עיראק היא חילונית לכל דבר, ובני-שיחי יצאו מגדרם כדי להבהיר לי, תוך כדי שהם אוכלים מהמצה שלי, כי המחשבות הללו אינן שלהם אלא של "ההמונים" השיעים שתולים בהם את תקוותיהם ומחפשים בהם מנהיגים לבניית גוף פוליטי חילוני שיכבד את ערכיהם.

על מנת להסביר כיצד אני מבין את מוקתדא א-סאדר, חשבו על מעין מפלגת ש"ס המונית, שעברה תהליך של מיליטריזציה מלאה, שולטת באזורי התמיכה שלה וكرתה ברית לשיתוף פעולה עם הקומוניסטים והשמאל; כעת היא ניצחה בבחירות ותקים את ממשלת ישראל הבאה. הם קוראים לפלסטינים לקחת חלק בניהול ענייני הכלכלה

והחברה, ומעל לכל ללקיחת אחריות דמוקרטית בכל רובדי החברה. בחוד החנית שלהם עומדים יהודים עיראקים נזעמים המתכוונים לשלוט על פי רוח הצדק. היריב, מבחינתם, הוא השמאל האשכנזי הליברלי. בתרחיש זה, הרבנות האורתודוכסית היא גורם ממתן.

מבגדאד נסעתי אל הכורדים בצפון סוריה, וליתר דיוק אל הקונפדרציה הדמוקרטית של צפון סוריה, הידועה גם כר ז'אָבָה, וגם שם הוצגה אותה השאלה. המהלומות שספג שם דאע"ש לא היו על רקע דתי או לאומני אלא הושתתו על דמוקרטיה השתתפותית הכוללת שוויון מלא לנשים. הם בנו משהו שמזכיר מאוד את ימיו הראשונים של הקיבוץ, מעין צורה שיתופית מקומית של ממשל עצמי שהם קוראים לו קונפדרליזם דמוקרטי. הם מבקשים, כך סיפרו לי, לבנות כלכלה דמוקרטית שאיננה נסמכת באופן אוטומטי על המדינה הריכוזית או על השוק החופשי. זה הדבר שעליו הם רצו לדבר, וגם על כך שטורקיה מפציצה את בתייהם, מאלצת אותם לעזוב ואינה מאפשרת להם לחזור. האנשים שניצחו את דאע"ש בסוריה הם פופוליסטים עד כדי כך שבאופן רשמי הם מוגדרים כטרוריסטים.

מצאתי נחמה משונה בעובדה שהתבקשתי לכתוב שני מאמרים בתגובה לאותה השאלה, גם בירושלים וגם בנג'ף. ניחמה אותי הרבה פחות העובדה שהמצב הפוליטי בבגדאד מבטיח הרבה יותר מבירושלים, ושהחלק הבא של מאמר זה הוא הרהור על משמעותו של ה"פופוליזם" בשיח האקדמי. כמי שתמך בברקזיט, למדתי להכיר את ההתנשאות והיומרות של השמאל הפרוגרסיבי, וזה הדבר שיש להיאבק בו לפני שאפשר יהיה למצוא חלופה בונה ומשמעותית.

בשייטי באוניברסיטה לימדו אותי שפופוליזם הוא "דבר טוב." ראשיתו באמריקה בעשור האחרון של המאה ה-19, כקואליציה דמוקרטית בין בעלי החוות במדינות הדרום לבין הפועלים בחוף המזרחי שהבינו דבר או שניים במעמדות וביקשו את תמיכתם של בעלי החוות השחורים. מעולם לא היתה אמריקה קרובה כמו אז למפלגת לייבור שתוכל לקרוא תיגר על שליטתו של ההון הפיננסי בניהול הכלכלה ולהעניק ביטחון ויציבות לבעלי החוות ולפועלים גם יחד. אלה היו נשימותיה האחרונות של מסורת מחשבתית מובסת אשר ראתה בדמוקרטיה כלי לעיצובה של הכלכלה בהתאם לאינטרסים של הקטנים ולא של הגדולים. הניו דיל של רוזוולט היה, מעצם הגדרתו, עניין של "הגדולים" והתבסס על פרויקטים גדולים שהובילו מוחות קיינסיאניים גדולים. הפופוליזם דיבר על משק הבית ועל החוואי הקטן, על משפחות ועל עבודה בכבוד. גם גראמשי היטיב לכתוב על הפופוליזם ועל הצורך לבנות קואליציות עממיות בין כוחות שונים. הוא אמר כי הרגע בזמן שבו "הישן כבר מת אך החדש עדיין אינו יכול להיוולד" הוא תקופת מעבר, שבו "הבלתי-אפשריים מתקיימים זה לצד זה, ונוצר מגוון של תסמינים מורבידיים"⁽¹⁾. תקופה כמו שלנו. לשיתתו, הפאשיזם לא היה פופוליסטי אלא אליטיסטי, תהליך שבו החזקים-ממילא פרשו את חסותם על "הלאומי והעממי" משום שהשמאל לא הצליח לחוש את "תשוקותיו הבסיסיות של העם, להיות שותף להן ולעצב אותן".

המפנה האקדמי נגד הפופוליזם החל בעקבות הנטיה להשתמש בכלים פסיכולוגיים על מנת להסביר את עלייתו של הפאשיזם ועם צמצום תפקידם של המעמד, התרבות והכוח כמשתנים ביאוריים חשובים לניתוח של התפתחויות פוליטיות.

את שורשיו של המחקר הפסיכולוגי הזה ניתן למצוא בספר רב-השפעה שראה אור ב-1950, בשם **The Authoritarian Personality** ("האישיות הסמכותנית"), שנכתב בידי קבוצת אנשי אקדמיה באוניברסיטת קליפורניה בברקלי והתבסס על מחקרם בנושא דעות קדומות ונטיות אנטי-דמוקרטיות בקרב הציבור האמריקני⁽²⁾. הספר, שיצא בחסות הוועד היהודי-אמריקני, התבסס על עבודתו של אדורנו בפרנקפורט - בשיתוף עם מקס הורקהיימר - על האישיות הסמכותנית ועל "סולם האישיות הטרומ-

פשיסטית" (סולם f), שהולידו את שיטת המחקר ואת שאלון הסקר שבו נעשה שימוש בספר. סולם f מנה שורה של היבטים נפשיים שניתן למדוד אצל יחידים. למשל: דבקות בנורמות החברתיות המסורתיות ובערכיו של מעמד הביניים; ציות לנורמות ולערכים מקובלים ולדמויות סמכותיות בתוך הקבוצה; הענשה והוקעה של יחידים שאינם נצמדים לערכים המקובלים; התנגדות לעיסוק בפנימי, בסובייקטיבי ובמדומיין, ולביקורת עצמית. כל אלה שימשו, בין היתר, במבחן פסיכומטרי לזיהוי סוג אישיות. במאמר מאוחר יותר סיכם הורקהיימר את טיפוס האישיות הזה כשילוב בין צייתנות לבין קרירות שהגדירה את 'הפאשיסט הפוטנציאלי של תקופתנו.'⁽³⁾

אדורנו ביסס את סולם f- שלו על הפסיכואנליזה הפרוידיאנית, ובפרט על מאמרו של פרויד מ-1921 על "פסיכולוגיה קבוצתית ואנליזה של האגו."⁽⁴⁾ התוצאה היא תפישה רדוקטיבית ומכניסטית של יחסי הגומלין הפסיכולוגיים בין היחיד לבין החברה. סולם f עונה על שאלות מורכבות של תהליכים חברתיים, זיהוי פוליטי ואינטרסים מעמדיים באמצעות תכונות אופי. ואם לא די בכך, הוא גם היה מוטו. די היה בהסכמה לכל אחת משאלותיו כדי לאותת על תגובה סמכותנית. המבקר החברתי כריסטופר לאש עלה על העניין בשנות השישים. הוא טען שסולם f של אדורנו פשוט יוצר קישור בין בריאות נפשית לבין דעות שמאל ובין פתולוגיה סמכותנית לבין דעות ימין.⁽⁵⁾

מעורבותו של אדורנו הביאה להתעניינות בפופוליזם הסמכותני בשורות השמאל. סטיוארט הול (Hall) השתמש במושג זה בחיבורו המכונן מ-1979, "The Great Moving Right Show" ("המופע הנווד הגדול של הימין") על מנת להסביר את התמיכה "הלא-רציונלית לכאורה" שלה זכה הת'אצ'ריזם בשל מתקפותיו על מעמד העובדים. "הדבר שעלינו להסביר," כך כתב, "הוא הנדידה אל פופוליזם סמכותני - התגלמות יוצאת דופן של המדינה הקפיטליסטית - שבניגוד לפאשיזם הקלאסי, הצליחה לשמר את רוב (אם כי לא כל) המוסדות הייצוגיים הפורמליים שלה."⁽⁶⁾

מילטון רוקיץ' (Rokeach) הרחיב את הניתוח המחקרי הזה לכדי הבנה פסיכולוגית של פתיחות מחשבתית לעומת סגירות מחשבתית.⁽⁷⁾ בוב אלייטמיייר (Alytemeyer) פישט את את סולם f של אדורנו בתגובה לביקורות, ויצר

סולם חדש של "ימין סמכותני" (8) וב-1990 הוצג סולם פּפּוּלוגי למדידת ערכים ליברטריאניים וסמכותניים. (9) בניית טיפוס אישיות בינאריים באמצעות פסיכולוגיה קוגניטיבית יוצרת תפישה רדוקטיבית ומוגבלת של הסובייקטיביות האנושית. השימוש בשיטה זו על מנת להסביר תהליכים סוציולוגיים מורכבים מייצר הבנה מכניסטית וגסה - לא פעם מקטבת - של מערכות יחסים חברתיות ושל זיהוי פוליטי. כל זה לא מנע את צמיחתה. השימוש במונח "פופוליזם סמכותני" מצמצם את המצביעים בעד הברקזיט, טראמפ ונתניהו לכדי קבוצה הומוגנית של דחויים ולקויים. הצבעתם מוצגת כתוצר של תגובה פסיכולוגית פגומה לשינוי חברתי. לכל אחד משמות התואר השליליים שהודבקו להם יש מקבילה חיובית עבור המצביעים הפרוגרסיביים: סמכותני לעומת ליברלי, סגור לעומת פתוח, חסר השכלה לעומת משכיל. אם להשתמש בציטוט הפואטי היחיד מתוך קמפיין הבחירות של הילרי קלינטון, מדובר אכן ב"סל של נתעבים"...

מחקר שפורסם לאחרונה באוניברסיטת קיימברידג' טוען כי המצביעים בעד עזיבת האיחוד הם פחות יצירתיים ומתמודדים עם שינוי בצורה גרועה יותר באופן מובהק מאשר התומכים בהישארות. הם נטולי "גמישות קוגניטיבית" ולפיכך מועדים יותר לתמוך באידיאולוגיות סמכותניות. יש להם "גבולות נוקשים ובלתי-חדירים" ולפיכך הם נוטים להשקפת עולם אתנוצנטרית יותר, לאומנית יותר ושמרנית מבחינה חברתית. אחד הדוברים הסביר כי "החיבור בין עולם הקוגניציה לבין עולם האידיאולוגיה חושף בפנינו כי לגמישות מחשבה עשויות להיות השלכות מרחיקות-לכת על גישות חברתיות ופוליטיות." (10)

שלושה אנשי אקדמיה באוניברסיטת אסקס פיתחו שיטה לניתוח הפופוליזם הסמכותני של הת'אצריזם והחילו אותה על הברקזיט. במחקרם, שנקרא **השלכותיו של הפופוליזם הסמכותני בבריטניה**, הם טוענים כי לא פחות ממחצית מאוכלוסייתה הבוגרת של בריטניה ניתן להגדיר כפופוליסטים סמכותניים. האנשים האלה חשבו דברים רעים על הגירה, על זכויות אדם ועל האיחוד האירופי. בנובמבר האחרון הזהיר פורום YouGov Cambridge כי הפופוליזם הסמכותני מעצב את עתידה של אירופה ועלול להיות התופעה הפוליטית המכוננת של העשור הבא. (11) דו"ח "העמדות החברתיות בבריטניה" לשנת 2017 עמד

על כך שהברקזיט משקף את תחושותיהם של מצביעים "סמכותניים" יותר או שמרנים יותר מבחינה חברתית. הדו"ח עשה שימוש בסולם ליברטריאניזם-סמכותנות המורכב מ-19 סעיפים למדידת העמדות הללו, והגיע למסקנה כי "72 אחוזים מבעלי ההשקפות 'הסמכותניות' הצביעו בעד עזיבת האיחוד, לעומת 21 אחוזים מבעלי ההשקפות 'הליברטריאניות'." (12)

ביוני 2018 פירסם מכון המחקר צ'טהאם האוס דו"ח שזיהה קיטוב באירופה על הקשת הליברלי-סמכותני. הסמכותנות הוגדרה כ"מכלול של העדפות בקרב מצביעים השמות דגש על סדר, על כבוד לבעלי סמכות ועל התנגדות לשינוי". ממדיו וטיבו של הקיטוב הזה נמדדו בסקר עמדות כלפי עונש המוות. 21 האחוזים שתמכו בעונש המוות הגדירו את "הנוטים לסמכותנות" שהצביעו בעד עזיבת האיחוד. (13)

מחברי השלכותיו של הפופוליזם הסמכותני בבריטניה מודים שבעיניהם, חסידי ותומכיו של הפופוליזם הם אנשים דוחים מבחינה מוסרית. המונח שטבעו, "פופוליזם סמכותני", גרוע אף יותר. עם זאת, למרות הקונוטציות השליליות, הם אינם מפקפקים באובייקטיביות ובתקפות של הקטגוריה התיאורית הזו. הם גם אינם מפקפקים בשיטת המחקר שמשמשת בה, ואף לא במניעיהם לשימוש בה. הם מתעקשים כי השימוש שלהם בפופוליזם סמכותני הוא "נייטרלי מבחינה פוליטית" ושהמחקר שלהם הוא דרך לבחון מקרוב "את אופיו, את מקורותיו ואת השלכותיו." עם זאת, היומרות האובייקטיביות שלהם מתערערת כשקוראים את הערת הסיכום שלהם: "אנחנו אולי לא אוהבים את הפופוליסטים הסמכותניים, אך הם כאן, והם רבים." קצת כמו מהגרים.

המיסגור השלילי של תומכי הברקזיט ושל מצביעי טראמפ הוא לגלולה החדש של ההתנשאות המעמדית ארוכת-השנים וחסרת-ההבחנה של האינטלקטואלים הליברליים. הם נמנעים מעיסוק באופן שבו האינטרסים שלנו - הגברת הניידות החברתית, תמיכה בשיעורי הגירה גבוהים, והנטייה לפטור את עצמנו מן הקשר בין הלאום לבין המקום - תרמו לעלייתו של הפופוליזם. את אותו הניתוח אפשר למצוא גם בשני ספרים שראו אור לאחרונה. **העם נגד הדמוקרטיה: מדוע החרות שלנו בסכנה ואיך אפשר להציל אותה** (**The People vs Democracy: Why Our Freedom is in Danger & How to Save it**) מאת יאשה מונק (Mounk), שפורסם על ידי אוניברסיטת הרווארד, ו**אנטי-**

פלורליזם: האיום הפופוליסטי על הדמוקרטיה הליברלית
Anti-Pluralism: The Populist Threat to Liberal
Democracy (מאת ויליאם גאלסטון (Galston), שפורסם
על ידי אוניברסיטת ייל, מספרים בעצם את אותו הסיפור.
על פתוחים מול סגורים, על משכילים מול חסרי השכלה, על
עליונותה המובנת מאליה של הדמוקרטיה הליברלית על פני
כל צורה אחרת של התארגנות חברתית, ללא כל הכרה בכך
שהשיטה הנוכחית לא רק נותנת עדיפות לבעלי ההון על פני
חסרי ההון, לבעלי הכיסורים על פני חסרי הכיסורים, או
לא לה שמעדיפים לעזוב על פני אלה שמבקשים להישאר. הם
משחזרים את הפתולוגיה של לאש בכל עמוד ועמוד.
אנשי מעמד הפועלים מצביע נגד האינטרסים שלהם משום
שהם רעים, או טיפשים, או שניהם.

מלחמת העמדות ותקופת המעבר

תקופת מעבר, הפוליטיקה הדמוקרטית היא ויכוח על שפיות. בזמנים שבהם הישן כבר מת והחדש עדיין לא נולד, ישנה תקופה של אי-ודאות ושל איום, שבה הוודאויות הקודמות המאפיינות קונצנזוס כבר אינן תקפות, וקולות שנדחקו בעבר לשוליים נשמעים חזקים יותר, והגיויניים יותר. תקופות כאלה מגדירות מחדש את האפשרויות הפוליטיות עבור דור שלם, וגורמות לתנועות בכל מה שנוגע לשכל הישר ולאופן הגדרתן של האורתודוכסיה, הקיצונית והמתניחה. הקונצנזוס הישן כבר אינו מצליח לנבא את המציאות או להסביר אותה, והוויכוח הדמוקרטי הוא על השאלה מה יחליף אותה. זה מה שעומד על הפרק במקרה שלפנינו: אי-היכולת של השמאל להסביר את העולם או לפעול בו, ואי-הרצון שלו לבנות מערכת יחסים עם אחרים שאינם מסכימים איתנו ושמתוכחים עם ערכינו.

הוויכוח הוא גם על יכולת התקיימותם של ערכים המוגדרים כעת כשמרניים - הרצון בבית ובביטחון דיורי כלשהו, במערכות יחסים אהובות ארוכות-טווח כמטרה בחיים, בחיבה למוסדות ולמוסכמות עתיקות- יומין כהיבט חיוני של ההתארגנות הדמוקרטית. זוהי מסורת ששורשיה עוד אצל אריסטו, שהתומך הנלהב ביותר שלה בתקופתנו הוא אלסדייר מקינטאייר (MacIntyre), שמשמשת כבסיס לכתיבתו של פולאני (Polanyi) ולחשיבה החברתית הקתולית, ושרואה בבני אדם יצורים חברתיים בעלי נטייה להשתקעות ולהיקשרות אשר מוצאים משמעות באהבה ובעבודה. הלחץ הבלתי-פוסק שבהפיכת בני האדם והטבע לסחורות, תהליכי הנישול והעקירה המהירים שמחולל הקונצנזוס הפרוגרסיבי המשלב בין קפיטליזם, סטטיזם וליברליזם עטופים בגלובליזציה - כל אלה ראויים להתנגדות בשם הדמוקרטיה ובשם האידיאל של בית בעולם שעומד למשא ומתן עם הזולת. בעניין הזה, אוצ'אלאן והכורדים מקדימים אותנו בבניית חלופה ממשדית.

אחד הכללים שמונה סול אלינסקי (Alinsky) הוא שחלופה קונסטרוקטיבית היא המחיר של פוליטיקה מוצלחת. ראוי לקבוע מה תהיה אותה חלופה כלכלית.

היא תחיל בהבנה כי להון, בדומה לשלטון, יש נטייה להתמרכז ולהתרכז. בבריטניה, סך כל הון הירושות במדינה מרוכז בשישה בנקים ובארבע קרנות פנסיה, וכמעט איבדנו את כולו בן-לילה ב-8 באוקטובר 2008. מערכת אזרחית שלמה של מוסדות בנקאות מקומיים עברה הפרטה כחלק

מחבלי הלידה של הגלובליזציה הליברלית וכיום הם כבר לא קיימים יותר. הפעולה הראשונה של כלכלה פוליטית חלופית המבינה את חיוניותם של בית ומקום, המבינה את נטייתו של ההון להתמרכז, תהיה להקים בנקים מחוזיים שאינם יכולים לתת הלוואות מחוץ לאזור פעילותם, ובכך יצומצם הלחץ למקסם תשואות שהוביל ישירות לקריסה הפיננסית ולחילוצם של הבנקים בידי הממשלה. כך ישוקע ההון במקומות שבהם אנשים חיים ועובדים.

הקריסה הפיננסית נולדה כתוצאה מכשלים רבים, אך אחד מהם היה בממשל התאגידי. ניתוח השוואתי של אסטרטגיית בניה מחדש של תאגידים בגרמניה ובבריטניה, או בארצות הברית, מספר את הסיפור בבירור. (14) בגרמניה, זוכים העובדים לייצוג בדיקטוריונים, וכך לכל מחזיק עניין - לבעלי ההון, לעובדים ולהנהלה - יש גישה לאותו המידע בנוגע למצבם של החברה והמגזר, והם יכולים לנהל משא ומתן על תגובה משותפת.

בית המשפט העליון בגרמניה פסק ב-1982 שיש להעדיף ניהול משותף על פני טענותיהם של בעלי המניות, משום שמדובר בעניין של "טובת הכלל", המבטל את הדין האזרחי הנוגע לבעלות על הון בידי חברות שהונפקו.

אופן השליטה בחברה והאסטרטגיה שלה הפכו עניין למשא ומתן כשהעובדים ונציגיהם רכשו ידע בכל הנוגע לתפקוד כלכלי ולתפקיד מעשי בניהול הכלכלה. לעובדים יש אינטרס בשגשוגה של החברה ומומחיות פנימית בעבודתה, והם אף חשופים לסיכונים, משום שיאבדו את פרנסתם אם החברה תיכשל. (15) ההקרבה שנדרשת מהעובדים מתאזנת באמצעות השתתפותם בתהליך הייצור כשותף מאורגן. מודל הטוב המשותף של הממשל התאגידי מבטיח לעובדים את המידע ואת הכוח הארגוני הדרושים כדי לשאת ולתת על יוזמות ועל אסטרטגיות התחדשות מגזריות.

כדי לבצע רפורמה בממשל התאגידי, יש לשמור שליש ממושבי הדיקטוריון להון, לבעלי המניות, לבנקים ולנושים אחרים. את השליש השני יבחרו העובדים, בין אם הם מאוגדים ובין אם לא, והשליש הנותר יורכב מהנהלת החברה. לכל אחת מקבוצות האינטרס הללו יש עניין משותף בשגשוגה של החברה ובצורך להגיע להסדר באמצעות משא ומתן ולא בהחלטה חד-צדדית.

גישה הטוב המשותף מכירה בכך שהתאגיד הוא גוף המורכב מפונקציות מורכבות התלויות זו בזו וייצוג של כולם במודל הממשל התאגידי מבטיח אפשרות לשאת ולתת על הטוב

התאגידי המשותף.

חידוש ההכשרה המקצועית והאסדרה (רגולציה) של ההשתלבות בשוק העבודה, בדומה לאסדרה שעברה ההשתלבות בשוק העבודה המקצועי, ייתנו כבוד לעבודתם של אלה שהגלובליזציה התעלמה מקיומם ויחייבו השקעה בהכשרה באותם תחומים שיוצאו מכוח ההגירה כמנוע העיקרי של הצמיחה הכלכלית.

מבחינת הטלאולוגיה הליברלית הגלובלית, ההנחה היתה שעבודות הכפיים יתמעטו והמיומנויות הניתנות להעברה יתרבו. גורדון בראון, למשל, חזה בנאום ב-2006 כי עד 2020 יהיו רק 600,000 משרות הדורשות מיומנות נמוכה; אלא שמספר המנקים, הטבחים, המאבטחים ופועלי הבניין רק עלה מאז. התפתח קונצנזוס לגבי הופעתה של "כלכלת ידע", שבה הידע הוא כללי, מופשט וניתן להעברה. זה היה כנראה נסיונה של בריטניה להפוך ל"אומת סטארט-אפ". מתוכו צמח רעיון "הכלכלה היצריתית" שבה האנשים הניידים, האורייניים והיצרתיים בעליל הם הבסיס לעליה בפריזון ולשגשוג, ומדיניות הממשלה הושתתה על הגדלת מספרם. ב-1984 היו 70 אוניברסיטאות בבריטניה, כיום יש 170. 14 אחוזים מקבוצת הגיל הרלבנטית הלכו אז ללמוד באוניברסיטה, כיום הם 48 אחוזים. ב-1984 עמד שוויי של מגזר ההשכלה הגבוהה על 7 מיליארד פאונד, וכיום הוא עומד על 33 מיליארד פאונד.

במקביל לתייעול המשאבים הלאומיים אל ההשכלה הגבוהה, קרס גם מערך החניכה - מ-250,000 חניכים ב-1973 ל-50,000 ב-2016. מספר בעלי התואר הראשון, לעומת זאת, עומד על 1.4 מיליון. רגע המפתח בביזויה הסופי של ההכשרה המקצועית כשיטת חינוך היה הפיכתם של 35 בתי-ספר פוליטכניים לאוניברסיטאות ב-1992. בה בעת, למרות הגידול בכספי המימון, וריבוי הרפורמות, חל שיפור דל בהישגיו האקדמיים של הרבעון התחתון מבין תלמידי בית-הספר. 17 אחוזים יוצאים מבתי-הספר מבלי לדעת קרוא וכתוב, ו-22 אחוזים ללא ידע מתמטי בסיסי. המבחנייה הזו, בריטניה נמצאת בתחרות אמיתית עם אלבניה. היכולת הקוגניטיבית מאפילה על האישיות, הכישורים או הניסיון כקריטריון להצלחה. המדיניות הממשלתית לתיווך הגלובליזציה באמצעות מערך לאומי לא התבסס על שכלול מיומנויות אלא על הפצה כוללת של ידע.

ניתן לומר שהרצון האנושי להשתכר ולהשתייך לא היה חלק מהגישה שננקטה, וכתוצאה מכך נוצרו במקביל שוק עבודה

מקוטב ופוליטיקה מקוטבת.

החלופה המוצגת כאן היא שעלינו להבין כי בני-אדם משוקעים בסביבתם ומגולמים בתוכה, וכי לא ניתן לחלק אותם לטיפוסים המקבלים בחירות רציונליות או לבעלי אישיות סמכותנית סגורה. דרושה לנו כלכלה המשוקעת בסביבתה ומתגלמת באמצעות מוסדות בנקאיים ומקצועיים המגבילים את ההון.

מן הראוי להזכיר שהון, בצורתו המהותית, הוא דבר מופקר. הוא מחפש את שיעור התשואה הגדול ביותר במהירות הגדולה ביותר. ברגע שמתחילה האטה בתשואות, הוא מחפש שותפים חדשים שיכולים להניב תשואות גבוהות יותר, מהר יותר. כשבני אדם הם הסחורות, עלולה להיווצר מערכת לא-אנושית המשבשת מערכות יחסים ודפוסי חיים יציבים, הפוגעת בדברים הקדושים לבני אדם, ובמקרים קיצוניים עלולה להביא לזנות ולסחר באיברים. היא גם מנצלת ומבזה את הטבע באופן שמרוקן מתוכנה את הירושה החיונית עבור הדורות הבאים. במילים אחרות, היא הופכת למעין ביזה ניהיליסטית שבה התמריצים מוכוונים להתנהלות קלוקלת ולעקיפת החוקים והתקנות, הנתפשים כמשהו שנכפה מבחוץ. לכן חייבת להיות שיטה כלשהי לשליטה כלכלית מבפנים.

הטיעון שפיתח קארל פולאני בספרו **The Great Transformation**, ולפיו הכלכלה, סיפוק צרכיו ורצונותיו של האדם באמצעות עבודה מיומנת ומורכבת, נתונה בסכנה בשל הפיכתם של העובדים, הקרקע והכסף לסחורות (שוק גורמי הייצור), הוא טיעון חשוב. הכלכלה זקוקה למוסדות חברתיים המפיצים מיומנויות, מחלקים ידע ומשמרים את מעמדו של האדם כמשהו שהוא מעבר לסחורה. מוסדות חברתיים מהסוג הלא-כספי תורמים לחידוש המשאבים התרבותיים, או מגינים על מרכיבי החברה מפני הדלדלות ומיצוי, באמצעות קריאת תיגר על יומרותיו של ההון והנחלת תפישה של טוב פנימי מזה וערך חיצוני מזה. המסקנות הן פרדוקסליות. על מנת לבנות פוליטיקה דמוקרטית רדיקלית עלינו להיות שמרניים יותר. על מנת לגאול את האזרחות עלינו לכרות בריתות עם האמונה. הבסיס למודרניזציה היא התחדשותה של המסורת. הפופוליזם הוא התקווה הטובה ביותר עבור הדמוקרטיה.

-
- (1) Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks* (NY: International Publishers), (1971), pp. 275-276.
 - (2) T. Adorno, E. Fromm, E. Erikson, D.J. Levinson and R. N. Sanford *The Authoritarian Personality* (1950).
 - (3) <http://freudians.org/wp-content/uploads/2014/09/horkheimer-authoritarianism-and-the-family-today.pdf>
 - (4) S. Freud, *Group Psychology and the Analysis of Ego* (Vienna, 1921).
 - (5) Christopher Lasch, 'What's Wrong with the Right?' *Tikkun* 1 (1987) pp. 23-29.
 - (6) http://banmarchive.org.uk/collections/mt/pdf/79_01_hall.pdf
 - (7) <http://garfield.library.upenn.edu/classics1979/A1979HJ26700001.pdf>
 - (8) <http://theauthoritarians.org/Downloads/TheAuthoritarians.pdf>
 - (9) <https://www.jstor.org/stable/591118>
 - (10) <http://www.cam.ac.uk/research/news/cognitive-flexibility-associated-with-voting-attitudes-in-eu-referendum-study-finds>
 - (11) <http://repository.essex.ac.uk/18211/>; <https://youngov.co.uk/news/2016/11/16/trump-brexit-front-national-afd-branches-same-tree/>
 - (12) http://www.bsa.natcen.ac.uk/media/39196/bsa34_full-report_fin.pdf
 - (13) <https://www.chathamhouse.org/publication/future-europe-comparing-public-and-elite-attitudes>
 - (14) Gregory Jackson and Igor Filatotchev, 'Financing, business strategy, corporate governance and the growth of medium-sized business: an exploratory comparison of the UK and Germany'. *The Centre for Business Performance*, August 2009; Carsten M. Jungmann, 'The effectiveness of Corporate Governance in One-Tier and Two-Tier Board Systems - Evidence from the UK and Germany', *European Company and Financial Law Review* 3(4), April 2007.
 - (15) Stephen C. Smith, 'On the Economic Rationale for Co-determination Law', *Journal of Economic Behaviour and Organisation*, Vol. 16 1991, pp. 261-81.

